

Lucrările sale sînt mărturia adîncinii la care a lucrat, spiritul său eroind temelii de renaștere spirituală de sub ruina prelungită a comunismului totalitar. Laitmotivul cercetărilor sale este tema raționalității sociale, temă ieșită din încordarea la „porțile” unei întrebări neobișnuit de sfidătoare : cum se face că „tot mai mulți oameni raționali trăiesc în societățile tot mai iraționale? Această întrebare încheie în ea ceea ce Drăghicescu considerase a fi „tragedia societăților moderne”. Aceasta este motivația unei alit de constante preocupări, mărturisită în atitea discuții pe care le-am avut cu cel ce s-a dovedit a fi unul dintre marii mei prieteni. Unei asemenea teme i s-a dedicat cu o neobișnuită energie scriind cărți de referință cum este și aceea ieșită de sub tipar cu puțin timp înaintea ieșirii lui definitive dintre noi (*Rațiune umană și raționalitate socială*, (București, Edit. Științifică, 1990). Dar, practic, nu există carte și studiu în care să nu răzbată chinuitoarea întrebare, dezvăluind una dintre marile conștiințe ale acestui ultim pătrar de veac al destinului nostru răsăritean. Încordarea spiritului în fața sfînxului modern reiese din toate cele 7 cărți ale sale, din cele peste 30 de studii risipite în diverse reviste de specialitate și în colaborări internaționale (ele însele material pentru alte cărți care poate vor fi restituite sociologiei de cei ce l-au iubit și-l urmează), transmițîndu-se într-o esecistică de mare tradiție în cadrul publicisticii sale din ultimii ani.

Căutînd răspuns la o alit de grea întrebare, Ion Ungureanu a simțit că vechea metodă, urmată îndeobște în asemenea întreprinderi, este neîndestulătoare. S-a încumetat, cu acel curaj pe care-l au doar asceții „științei eroice”, la muncă istovitoare a izvodirii unei metode noi și a unei direcții noi. Ultimele sale cărți (*Teorii sociologice contemporane, Idealuri sociale și realități naționale, Paradigmele cunoașterii sociale*) sînt mărturia unei mari Biruințe. Alit de neobișnuită este performanța sa înceit se află încă sub îndiferența celor ce se consideră contemporanii lui. Clipa revelației în fața neobișnuitei sale lucrări pare să întîrzie.

Alit de formidabilă este însă noua metodă și noul răspuns la o întrebare devenită oarecum clasică, înceit momentul unei reintîlniri cu Ion Ungureanu nu este departe. Pericliți vor fi cei ce se vor afla atunci, în locul și în clipa reintîlnirii. Va fi o mare Bucurie și o mare Sărbătoare a sociologiei românești.

Pînă atunci să-i spunem :

„La revedere !”

„La revedere , prieten bun !”

Hic Bădărescu

Așa cum l-am cunoscut

Nu-i pronunț numele pentru că mi se pare o impietate să-l rostesc ca și cum n-ar mai fi, așa cum nu pot vorbi despre moartea lui fără să-l consider în permanență prezent printre noi.

El nu a murit, ci a plecat, cu aceeași discreție dintotdeauna, dintre rîndurile noastre, lăsîndu-ne golul unei tragice absențe cu care nu sîntem obișnuți, nu ne putem obișnui încă. A trebuit să plece dintre noi, urmîndu-și cu desăvîrșire destinul, la o vîrstă de deplină maturitate creatoare lăsînd în urma sa o activitate deosebit de rodnică și de competentă, concretizată într-o veritabilă operă de pionierat față de care exegeții domeniului urmează să se pronunțe multă vreme de acum înainte.

Dăruit prin vocație și hărnicie cu harul înțelegerii intime a profesiei căreia i s-a dedicat cu nemărginită pasiune, a fost o personalitate de excepție, afirmîndu-se ca fiind cel mai strălucit reprezentant al pleiadei de sociologi apărute în ultimele două decenii în țara noastră. Dovada o fac, cu cinste, cărțile și studiile sale de excepțională valoare teoretică, amplitudinea sa activitate didactică și de cercetare, profunzimea sa creativitate dublată de neobișnuința lui putere de muncă. Inovator de paradigme și de modele teoretice originale într-un domeniu în care puțin specialiști, chiar vîrstnici, se încumetau să se lanseze, a fost un analist fin caracterizat de o subtilă intuiție a creației, cunoscător ca nimeni altul al instrumentelor profesiei de care s-a atașat cu infinit devotament încă din anii studenției. Avea, incontestabil, deschiderea paideică a enciclopedismului și charisma personalității exemplare, inzestrat fiind cu rarul privilegiu al sintezei, al pătrunderii la esență, prin incomparabilă intuire. Intelectul său rafinat, posedînd un spirit critic de profunzime, știa să găsească întotdeauna calea cea mai potrivită pentru a-și expune o idee, uimindu-și interlocutorul cu vastitatea lecturilor și cunoștințelor sale. Vorbea și scria firesc, fără morgă sau ostentație, dovedind o surprinzătoare mobilitate a gândirii, neîntrecută poate, decît de eleganța exprimării sale. Evita bavardajul steril și discursul fără acoperire idealică, ironizînd, adeseori, dar fără să umilească, pe cei care făceau din cuvîntul și verbul „pînă la de conținut un monolog agresiv. Găsea, de fiecare dată, replica cea mai potrivită pentru a răspunde la impostura și prostia agresive, refuzînd să se supună rigorilor caricaturale ale unei epoci în care compromisul, lasitatea și abdicarea de la condiția de intelectual erau monede cu-

rente. Ironiza, mai cu seamă, „adeziunile fierbinți”, frazele bombastice și meșteșugurile menite să disimuleze sărăcia de spirit și incompetența funciară. În relațiile cu semenii săi era însă, blind, tolerant, fără a admite totuși compromisuri cu propria-i demnitate. A fost un prieten bun, un excelent coleg, un soț atent și un părinte devotat.

Perioada de liberalizare de după Revoluție l-a găsit pe deplin pregătit să fie unul dintre cei mai remarcabili artizani ai reinnoirii disciplinei noastre, dar — la fel ca și în cazul altor oameni de excepție cărora un tragic destin le-a răpit șansa de a-și desăvirși opera — timpul nu a mai avut răbdare.

Cel pentru care paradigma „raționalității” a constituit preocuparea cea mai obsedantă și fecundă a operei pe care a edificat-o cu geniu și trudă, avea să se confrunte el însuși cu iraționalitatea unui destin implacabil, care l-a răpit vremelnice dintre noi.

Fie ca timpul să nu aștearnă uitarea peste memorabila imagine a celui care a fost, este și va rămâne cu noi, cu toți aceia care îi aducem astăzi prinosul indureratelor noastre lacrimi de neuitare.

26 sept. 1990

Sorin M. Rădulescu

Idee și formă în activitatea lui Ion Ungureanu

„Trebuie să începem cu clasicii”, a fost propoziția cu care profesorul Ion Ungureanu își începea, în anul 1974, seminarul de istoria sociologiei cu studenții anului I al secției de sociologie a Facultății de Filosofie din București. Ca profesor, ca istoric al sociologiei, ca „expert”, el aprecia că nu poți construi durabil în afara spațiului ideilor de mare relevanță teoretică și ideologică, pentru că — ne spune el — „ideea structurează simultan câmpul empiric și cel al conceptului”; „ea clarifică, organizează, formează”.

Marile idei ale sociologilor clasici ne erau prezentate ca tot atâtea principii raționalizatoare ale realității sociale, astfel că studentul era transportat, în mod miraculos, la acel nivel al existenței sale individuale unde înțelegerea armonizează ființa.

Temperament romantic și formație clasică: așa îl văd pe profesorul Ion Ungureanu. Inventivitatea și energia cu care crea variate perspective de abordare a ideilor, situațiilor, oamenilor, trădau latura artistică a personalității sale. Șlefua cu migală fiecare din întreprinderile sale, fie că era vorba de explicarea unei scheme conceptuale, de sublinierea originalității unei viziuni sau de găsirea expresiei simple, clare și concise care să prindă în formă verbală întreaga amploare a unui principiu. Treisprezece ani mai târziu, în 1987, când lucra încă la cartea „*Idealuri sociale și realități naționale*”, îmi spunea că este chinuit de faptul că nu găsește formele cele mai transparente și sintetice ale gândurilor sale.

Grija pentru formă: disciplina de seminar, corectitudinea notării, politețea modurilor de adresare în relațiile cu studenții. Prima impresie. Nu m-am înșelat. Virtuțile formei le-a decantat cu migala, tenacitatea și speranța alchimistului, și a reușit. Lucrările lui de mai târziu, care-l definesc ca personalitate științifică — apărute după 1986 — dezvăluiesc faptul că în mecanismele sale de gândire și creație, forma joacă un rol nu numai armonizator, dar și germinator. Lucrul acesta apare clar în una din lucrările sale minore — așa o considera profesorul însuși —, nu numai pentru că o scrisese pe nerăsuflăte, din grație, ci pentru că o scrisese pentru „prezentare” nu pentru lămurire. Este vorba despre lucrarea *Noi teorii sociologice, vechi dileme sociologice*, apărută la Editura Politică în anul 1987. Ideea acestei cărți este că noile curente sociologice dominante — neopozitivismul, neoevoluționismul și radicalismul, cu variantele lor — merg dintr-o situație socială globală asemănătoare în multe privințe aceluia de la mijlocul secolului trecut: trebuie să se opteze fie pentru „păstrarea ordinii” ce-și asumă schimbări din interior, fie pentru schimbarea revoluționară. Ne aflăm în fața unei bifurcații cu virtuți puternic discriminatorii astfel că ea poate funcționa drept criteriu de clasificare a curentelor și teoriilor sociologice: conservatoare sau novatoare. Se constituie la nivelul „formal” al lucrării „dualitatea”; ea are valențe statice: mediază diagnosticarea stării de fapt, stabilește configurații. Istoricul sociologiei își propune ceva mai mult: realizarea unei prognoze a evoluției sociologiei occidentale, concomitent cu rafinarea criteriilor de clasificare a teoriilor sociologice. În acest scop urmărește: „constituirea problematicii sau a obiectului de studiu”, metoda investigației sociologice” și „construcția conceptuală” la care adaugă „evaluarea finalității ideologice”. Pentru evidențierea dinamicii producției sociologice, autorul și-a construit o „triadă” a problematicii, metodei și a tipului construcției conceptuale. Cu aceste două instrumente „formale” —